

УДК: 33.2964

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКА

Омарова Айман Бижановна

*Алматы қаласындағы Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ авто–жол институтының «Экономика» кафедрасының аға оқытушысы, магистр
E-mail: Aiman 1101@mail.ru*

Қазіргі кезде Қазақстан, күрделі экономикалық және саяси міндеттерді шешуде көшбасшы орынға шықты және басқа мемлекеттерге үлгі көрсете алады. Қазақстандық экономиканың және саясаттың тұрақтылығы, сондай-ақ демократиялық құндылықтардың дамуы елдің бәсекеге қабілетті елдер арасындағы лидерлікке ұмтылуын заңды етеді. Біздің заманымыз - білім, ақпарат және жана технологиялардың қарқынды дамыған кезеңі. Білім мен ғылымның бәсекелестікке қабілеттілігі бүгінде көптеген елдер үшін маңызды мәселе болып табылады. Ғылыми-техникалық инфрақұрылымның жетілдірілуі және жоғары білікті мамандардың даярлығы жаһандық талаптарға сай дамудың негізі болып табылады. Осыған байланысты, ұлттық білім беру жүйесі мен ғылым саласының алдында тұрған негізгі міндет - білім мен ғылымды халықаралық стандарттарға сәйкестендіру.

Экономикамызды жаңа даму кезеңіне көшіру, әсіресе, индустриялық секторды қайта құру мен дамыту арқылы сапалы өзгерістер енгізуден басталады. Бұл кезеңде индустриялық өндіріс көлемінің өсуі, саланың құрылымындағы жағымды өзгерістерге байланысты болды. Бұл өзгерістерге мұнай, газ, металлургия, азық-түлік және текстиль өндірісі салаларының өндіріс көлемінің артуы жатады. Индустриалды және инновациялық даму стратегиясы, Қазақстанды ағымдағы экономикалық дағдарыстан минималды шығындармен шығаруға көмектеседі. Тек жаңа технологияларды меңгеру және инновациялық өсімді қолдау арқылы ғана біз дағдарыстың салдарынан тезірек арыламыз. Индустриялық өндірістің тұрақты өсуін қамтамасыз ету және құрылымдық өзгерістерді жетілдіру үшін, кешенді түрде индустриялық дамудың мәселелерін шешу бойынша жаңа мемлекеттік индустриалды-инновациялық саясатты белгілеу және оны іске асыру қажет. Бұл әрекеттер индустриялық саясатқа кешенді түрде кірісіп, саланың дамуы мен қазіргі жағдайын қалыптастырудағы кемшіліктер мен қателіктерді азайтады.

Населеннюто благосостояниенің артуы мен ұлттық экономиканың нәтижелілігі жиі кездерде инновациялау процестерінің өркендеуіне байланысты. Осы орайда, 2020-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының индустриялық және инновациялық даму стратегиясын іске асыру, еліміздің жарқын болашаққа ұмтылысының белгісі болып табылады. Қазақстандық индустрия, экономиканың индустрияландыру деңгейін, елдің экономикалық тәуелсіздігін және келешегін, сондай-ақ ғаламдық экономикадағы орнын және маңызын көрсететін маңызды фактор болып табылады.

Экономикалық реформалар, қоғамдық келісім, өткеннің жетістіктерін сақтау, мемлекеттің қауіпсіздігі және халықтың әртүрлі топтарының құқықтары мен ерекшеліктерін қорғау принциптеріне негізделген кешенді шаралар қажеттілігін анық көрсетті. Қазақстан Республикасының Президентінің экономикалық реформаларды жүргізу бағыты стратегиялық тұрғыдан оң бағаланады. Дегенмен, Қазақстанда жүргізіліп жатқан экономикалық реформалардың талдауы және олардың жүзеге асырылу барысы, тактикалық тұрғыдан алғанда, Үкіметтің қолданып отырған әдістерінің және нарыққа көшу модельдері мен кезеңдерінің тиімсіздігін көрсетеді. Реформаларды іске асыру кезінде маңызды қателіктерге жол берілді. Социалдық-экономикалық міндеттерді шешуде жаңа әдістерді қолдану кезеңі келді, стратегиялық мақсаттарды социалдық-экономикалық реформаларды жүзеге асыру стратегиясымен үйлестіре отырып, белсенді түрде іске асыру қажет. Қазақстан өзінің ерекшеліктерін, ұлттық менталитетті ескере отырып, әлемдік тәжірибені басшылыққа ала отырып, социалдық-экономикалық дамытудың жаңа моделін құру және оны іске асыру уақыты келді. Біздің экономиканы толықтай қайта құруға ұмтылысымыз арқылы, қысқа уақыт ішінде нарықтық өзгерістерді енгізе алдық және тиісті заңнамалық базаны құруда жетістіктерге жеттік. Қазіргі кезде Қазақстанда толыққанды нарықтық экономика жұмыс істеп тұр.

Қазақстан өз азаматтарына жоғары өмір сүру стандарттарын қамтамасыз етіп, дүние жүзіндегі жедел дамып келе жатқан елдер қатарына қосылуы тиіс. Бұл мақсатқа тек ұлттық және экономикалық бәсекелестікке қабілеттілік арқылы қол жеткізуге болады. Біз индустриялық және инновациялық стратегияны іске асырып, экономиканы алуан түрлілікке бағыттадық. Бұл біздің келешектегі жоспарымызға сәйкес келеді. Бәсекеге қабілетті экономика моделін тандап, бәсекелестікке қабілетті салаларды дамытуға кіріскеніміз арқылы, қазақстандық кластерлердің өсуіне жағдай жасадық. Біздің

стратегиялық мақсатымыз - бәсекеге қабілетті мемлекеттер арасында лайықты орынды иелену. Осыған байланысты, мемлекеттік және жекеменшік секторлар арасында сенімге және өзара тиімділікке негізделген серіктестік қарым-қатынастарын орнату қажет.

Қаржы секторын одан әрі дамыту үшін бағалы қағаздар нарығын кеңейту және 2020-2025 жылдары арналған жинақтау зейнетақы жүйесін жетілдіру бағдарламалары енгізілді. Банк секторының қызметі ашықтықты үлгі ретінде көрсетуі керек, бұл өз кезегінде меншік құрылымы және байланысты тұлғалар туралы ақпаратты қамтиды. Банк шешімдеріне маңызды әсер ететін барлық тұлғалар, ресми органдардың келісімін алып, өздерінің мәртебесін айқындауы тиіс. Банктердің инвестициялық қызметіне қойылатын талаптарды жинақтау арқылы ретке келтіру және байланысты тұлғалармен жасалатын келісімдер банктер үшін қауіп тудырмауы тиіс. Қаржылық бақылау агенттігі бұл процесті батыл жүзеге асыруы қажет. Тиімді кәсіпкерлік мәдениетін қалыптастыру және шағын және орта бизнесті белсенді дамыту үшін жаңашыл идеологияны құруымыз маңызды. Біздің мақсатымыз – кәсіпкерлік бастамаларды қолдау үшін қолайлы ортаны қамтамасыз ету. Әрбір кәсіпкер Қазақстанда инновациялық экономиканың дамуына өз үлесін қоса алуы тиіс.

Қазақстандықтардың кәсіпкерлікке деген ынтасын арттыру және оларға жаңа мүмкіндіктер ұсыну арқылы, енді біз заңнамалық базаны жетілдіру жұмыстарын жандандыруымыз керек. Бұл ретте, мемлекеттік кәсіпорындар мен ірі компаниялардың кейбір функцияларын шағын және орта бизнеске беру арқылы бизнес секторға жаңа дем беру маңызды.

Мемлекеттік компаниялардың акциялар пакеттерін басқару міндеттерін арнайы құрылатын холдингтерге беру керек. Бұл қадамға күмәнмен қараушылар болады, алайда Үкімет бұл бастамаға батыл қадам жасап, оны іске асыруы тиіс.

Өзгермелі экономикалық жағдайда Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуын дәл болжау қиын, бірақ ХХІ ғасырдың басында еліміздің даму бағыттары айқындала бастады. Қазақстан өзінің тәуелсіздігін алғаннан кейін жаңа саяси және экономикалық жағдайда өз даму жолын айқындауы керек. Саяси тұрақтылық пен дамыған саяси жүйе құру – бұл біздің алдымызда тұрған маңызды міндеттердің бірі.

Қазіргі кезде қоғамның әртүрлі әлеуметтік және кәсіби топтарының мүдделерін қарастыруда болашаққа бағдарлану өте маңызды болып отыр. Олардың шешімдері тек қазіргі кезеңмен шектелмей, келешектің

келелі мәселелерін ескеруі тиіс. Қазақстанның алға қойған даму мақсаттарына жету үшін қандай саяси қадамдар, заңдар мен шешімдер қажет екені анықталуы керек. Еліміздің саяси аренасында жаңа жүйелер қалыптасып, экономикамызда нарықтық қатынастар негізінің қалануы байқалуда.

Саяси партиялардың тез дамып, жетілуі үшін уақыт қажет. Саяси процестердің дамуы өкімет пен халық арасындағы тиімді өзара іс-қимылға негізделген. Саяси мәдениеттің дамуы қоғамның белсенді қатысуын талап етеді. Бұл процестердің негізгі компоненті ретінде, халықтың мүдделерін қорғай алатын парламенттік партиялардың дамуы маңызды.

Қазақстандағы кең ауқымды өзгерістерді жүзеге асыру үшін білікті басшылардың рөлі зор. Демократия – бұл қоғамның әртүрлі қабаттарының мүдделерін тең құқықты түрде қорғай алатын жүйе. Оның негізгі мақсаты – азаматтардың өмір сүру сапасын жақсарту.

Экономикалық жаңғыру кәсіпкерлікті дамытуға және "орта тапты" қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алайда, экономикасы дамыған көптеген елдерде кәсіпкерлер ғана емес, кең ауқымды халық табысы мен әл-ауқатының артуына үлес қосады.

Қазақстандағы саяси жүйенің өзгешелігі – мемлекеттік меншіктің басымдылығы және халықтың көп бөлігінің жалдамалы еңбекпен айналысуы. Саяси процестерде халықтың белсенді қатысуы маңызды, бірақ бұл әрдайым жүзеге асырылмайды.

Экономикалық өзгерістер мен әлеуметтік толқулар саяси тұрақтылыққа қауіп төндіреді. Реформаларды тиімді жүргізу үшін қайшылықтарды келісім арқылы шешу қажет, бұл үшін әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін қорғай алатын саяси партиялар мен қозғалыстардың араласуы маңызды.

Саяси тұрақтылық пен экономикалық өсімді қамтамасыз ету үшін, еңбек пен капитал арасындағы үйлесімді қарым-қатынас орнату қажет. тек осы арқылы ғана қоғамның барлық қабаттарының әл-ауқатын арттыруға болады.

Біздің Республикамыздың қоғамдық-саяси жағдайының қазіргі тұрақтылығы рахатқа бөленіп, ойланбауға себеп болмауы тиіс. Бұл кезеңде кешенді талдау жүргізу және оңтайлы шешімдер қабылдау аса маңызды. Қоғамдық тыныштықты бұзуы мүмкін кез келген жағдайды алдын ала анықтап, жою үшін жан-жақты зерттеулер жүргізуіміз керек. Бұл мақсатта жүйелі «мониторинг» жасай алатын бірегей орталықтың болуы абзал.

Еуразиялық экономикалық одақтың (ЕАЭО) құрылу принциптерінің бірі – мүше мемлекеттердің әртүрлі қарқынмен қосылу мүмкіндігінде жатыр. Бұл, кеңестік кезеңнен кейінгі мемлекеттердің өз алдына қойған ұлттық міндеттерін орындау жолындағы түрлі стратегияларын ескереді. Тек осы міндеттерді тиімді шешу арқылы ғана мүше елдер арасындағы тең құқықты және өзара тиімді интеграциялық қатынастарды қамтамасыз етуге болады. Қазақстан Республикасының Президентінің бастамасы осы мақсат-мүдделік принципіне сүйенеді, ол нарықтық қатынастарды ескере отырып, дәстүрлі шаруашылық байланыстарды сақтауды көздейді.

Бұл идея сонымен қатар әлемдік тәжірибеден алынған. Мысалы, дамыған елдердегі экономикалық өрлеу мен демократияның гүлденуі, бір-бірімен тығыз байланыста болып, халықаралық қоғамдастықта тең құқықты және беделді мүшелердің қалыптасуына ықпал етті. Еуропалық интеграция процесінің, атап айтқанда, «Көмір мен болат» бірлестігін құрудан бастау алған Еуропалық одақтың тәжірибесі бұл жолдағы тамаша үлгі болып табылады.

Интеграциялық процестердің дамуы Еуропалық бірлестіктің құрылуына әкелді, ал қазіргі таңда бұл Еуропалық Одаққа айналды. Еуропалық Одақтың іс-қимылы құқықтық принциптерге негізделген, оның заңдары мен бағдарламалары кең ауқымды кеңестер мен талқылаулар негізінде қабылданады.

Пайдалаған деректер тізімі:

1. 2023 жылғы 1 қыркүйекте Парламент палаталарының бірлескен отырысында Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. <https://iqaa.kz/item/1111618-poslanie-prezidenta-rk-ot-1-sentyabrya-2023-goda>

2. Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 30 желтоқсандағы No 1116 қаулысы) https://adilet.zan.kz/rus/docs/P050000075_

3. Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900001050>

4. Өтепбергелі К. Е., Джулаева А. М., Жакупбекова Г. Е. Қазақстан Республикасының инновациялық даму мәселелері. Мақала <https://stud.kz/referat/show/15059>